

Terenski pregled trase zapadne zaobilaznice oko grada Belog Manastira

Field Survey of the Route of the Western Bypass around Beli Manastir

Marko Dizdar
Daria Ložnjak Dizdar

Primljeno/Received: 28. 02. 2008
Prihvaćeno/Accepted: 08. 04. 2008

Tijekom listopada 2007. godine obavljen je terenski pregled trase zapadne zaobilaznice grada Belog Manastira, koja u svom sjevernom dijelu prolazi uz povišenu lijevu obalu rijeke Karašice, na zapadu se spušta u baranjsku nizinu, da bi prema jugoistoku došla do jugozapadnih obronaka Banskog brda. Tom prilikom je na trasi, uz jedan već otprije istraživani lokalitet, otkriveno još sedam novih lokaliteta iz svih razdoblja, što ne iznenađuje s obzirom na prirodne danosti Baranje i njezin strateški položaj uz Dunav i Dravu.

Ključne riječi: terenski pregled, Beli Manastir, zaobilaznica, Karašica, naselje, prapovijest, antika, srednji vijek
Key Words: field survey, Beli Manastir, bypass, Karašica, settlement, prehistory, Classical Antiquity, Middle Ages

U razdoblju od 12. do 15. listopada 2007. obavljen je terenski pregled trase zapadne obilaznice grada Belog Manastira za potrebe izrade studije o utjecaju na okoliš izgradnje zapadne zaobilaznice oko grada Belog Manastira.¹

Trasa zapadne obilaznice grada Belog Manastira u svom sjevernom dijelu prolazi uz povišenu lijevu obalu rijeke Karašice, na zapadu se spušta u baranjsku nizinu, da bi prema jugoistoku došla do jugozapadnih obronaka Banskog brda. Baranja je svojim položajem između Drave i Dunava te plodnim tлом tisućljećima bila privlačna za naseljavanje, stoga ne čudi veliki broj arheoloških nalazišta iz svih razdoblja, od kojih je dosad tek nekoliko bilo predmetom sustavnih, pokusnih ili zaštitnih arheoloških istraživanja.

Prilikom pregleda trase (dužine 10 km i širine 30 m + rotori, prilazne ceste) uočeno je 8 nalazišta, od kojih je jedno registrirano i već otprije poznato u literaturi, Beli Manastir-Ciglane (Vinski-Gasparini 1956; Minichreiter 1987, 56). Otkrivena arheološka nalazišta smještena su na povišenim položajima uz Karašicu ili na jugozapadnim, blagim padinama Banskog brda i pripadaju razdobljima prapovijesti, antike i srednjeg vijeka. Radi se o nalazištima tzv. otvorenog tipa koja su djelomično oštećena intenzivnom obradom zemljišta.

Neolitička naselja na užem području oko Belog Manastira dosad nisu bila poznata u literaturi. Ovim terenskim pregledom otkriveno je pet lokaliteta iz toga razdoblja. Ulomci keramike starčevačke kulture otkriveni su na položaju Beli Manastir-Ciglane, a zajedno sa sopotskom kulturom pojavljuje se na položajima Branjin Vrh-Okrugla međa 1-2 i Branjin Vrh-Rastić. Na položaju Beli Manastir-Nove livade otkriveni ostaci sopotskog naselja.

Na položaju Ciglane u Belom Manastiru 1954. godine istraživano je višeslojno naselje, pri čemu su otkriveni ostaci naselja badenske kulture (Vinski Gasparini 1956, 13, T. X, 22, 24-27, T. XII, 44-45, 49, T. XIII, 53-56, 58, T. XIV, T. XV,

69-70, 74, 76-77, T. XVI, T. XVII, 90-91, 93, 95, T. XVIII, 101; Dimitrijević 1979, T. XXIV). Ovim terenskim pregledom otkriveno je još jedno eneolitičko naselje na položaju Branjin Vrh-Okrugla međa 1. iz razdoblja kostolačke kulture.

Uz već poznate nalaze panonske inkrustirane keramike (PIK), na višeslojnom nalazištu u Belom Manastiru-Ciglane (Vinski-Gasparini 1956, Šimić 2000, 126) pronađen je još lokalitet Branjin Vrh-Okrugla međa 2. iz toga razdoblja, što ne iznenađuje s obzirom na rasprostranjenost panonske inkrustirane keramike na području Baranje i uskom pojasu uz Dunav sve do Donjeg Podunavlja (Šimić 2000, 22-23).

Iz razdoblja kasnoga brončanog doba otprije je poznat već spominjani lokalitet s Ciglane u Belom Manastiru (Vinski-Gasparini 1956, Minichreiter 1987, 56) koji pripada razdoblju starije faze kulture polja sa žarama (12. st. pr. Kr.), kada je izuzetno jak baierdorfsko-velatički utjecaj. Iz mlađe faze kasnoga brončanog doba poznati su položaji naselja daljske grupe Branjin Vrh-Gajić i Branjin Vrh-Rasić, otkriveni 1971. godine propokopom velikog kanala (Minichreiter 1976, 37; 1987, 111). Zanimljivo je kako je to jedini lokalitet iz toga razdoblja na širem području Belog Manastira, kada upravo Baranja čini velikim dijelom područje rasprostranjenosti daljske grupe koja je obilježila mlađu fazu kasnoga brončanog i ranu fazu starijega željeznog doba. Iz razdoblja mlađega željeznog doba dosad nije bilo poznatih lokaliteta, a ovim terenskim pregledom otkrivena su tri naselja otvorenog tipa: Šumarina-Kleišće, Okrugla međa 2. i Rastić u blizini Branjinog Vrh.

Od antičkih naselja poznat je položaj Popova zemlja zapadno od Belog Manastira na niskom brežuljku strme obale staroga korita Karašice (Minichreiter 1987, 95, 107), trasa rimske lokalne ceste Beli Manastir-Petlovac, otkrivene na položaju Sarkanja (Minichreiter 1987, 95) te ostaci rimskih šančeva koji teku sjeverno od Širina kroza šumu Halica i istočni dio šume Haljevo (Minichreiter 1987, 106-107). Pobjronjani lokaliteti smješteni su zapadno od Belog Manastira, a između njih i današnjega grada na položaju Ciglane u Belom Manastiru (zapadni rub današnjeg naselja), između ceste Beli Manastir-

1 U terenskom pregledu su sudjelovali dr. sc. Marko Dizdar i mr. sc. Daria Ložnjak Dizdar iz Instituta za arheologiju.

Karta 1. Položaj arheoloških lokaliteta na trasi zapadne zaobilaznice oko Belog Manastira

Site map 1. The position of archaeological sites on the route of the western bypass around Beli Manastir

Petlovac i šume Adica, pronađeni su ulomci rimske keramike i opeka. Na posljednjim izdancima obronaka Banskog brda, na položaju Beli Manastir-Prednja poljana, južno od Ciglane otkriveni su ostaci keramike i opeka iz rimskog razdoblja koji možda pripadaju manjem naselju ili villi rustici. Na području sjeverno od Belog Manastira, na već spominjani položajima kod Branjinog Vrh (Gajić i Rastić) poznato je antičko naselje (Minichreiter 1976, 37), a na položaju Međe ostaci ville rustice (?) (Minichreiter 1987, 112). Terenskim pregledom trase zapadne zaobilaznice oko Belog Manastira

otkrivena su ulomci rimske keramike i opeka na položajima Okrugla međa 1-2 i Rastić² u blizini Branjinog Vrh. Ovaj veliki broj lokaliteta iz antičkog razdoblja nije iznenađenje uzme li se u obzir blizina dunavskog limesa i strateški položaj Baranje u komunikacijama između rimskih provincija.

Iz vremena seobe naroda poznat je nalaz srebrne lučne istočnogotske fibule s položaja Ciglane u Belom Manastiru

² Lokalitet Branjin vrh – Rastić otprije je poznat u literaturi (Minichreiter 1987, 111), ali se radi o sjevernijem položaju od ovog po kojem prolazi trasa buduće obilaznice oko Belog Manastira.

Slika 1. Šumarina-Širine, pogled prema Banskome brdu (snimila D. Ložnjak Dizdar)

Fig. 1. Šumarina-Širine, view towards Bansko Brdo (Photo: D. Ložnjak Dizdar)

(Vinski 1962, 68), dok su površinski nalazi srednjovjekovne keramike uočeni na području Belog Manastira i Branjinog Vrha (Minichreiter 1987, 100). Srednjovjekovna keramika pronađena je na položajima Okrugla međa 1-2 u blizini Branjinog Vrha, dok su nalazi keramike iz kasnosrednjovjekovnog razdoblja zabilježeni na položajima Rastić kod Branjinog Vrha, Širine i Kleišće kod Šumarine i na Ciglani kod Belog Manastira.

Prilikom terenskog pregleda trase zapadne obilaznice grada Belog Manastira pronađeno je 8 arheoloških lokaliteta, od čega je Beli Manastir-Ciglana registriran i otprije poznat u literaturi (Vinski-Gasparini 1956; Vinski 1962, 68; Dimitrijević 1979, T. XXIV; Minichreiter 1987, 56; Šimić 2000, 126). Ova gustoća arheoloških lokaliteta ne iznenađuje s obzirom na geografski položaj Baranje i njezino značenje tijekom pretpovijesnih i povijesnih razdoblja. U pretpovijesnim razdobljima ovo je područje bilo izuzetno važno jer se prostire između dva važna pravca, Dunava i Drave, kojima i uz koje se prometovalo između sjevera i juga te istoka i zapada. Često je Baranja bila rubno područje pojedinih kulturnih pojava jer je Dunav, uz ulogu prometnice često bio i prirodna granica.

Ovim terenskim pregledom na 7 lokaliteta uočeni su nalazi iz prapovijesnih razdoblja, pri čemu su najbrojniji oni iz neolitika (5), zatim mlađega željeznog doba (3), brončanog doba (2) i eneolitika (1), dok su izostali nalazi iz starijega željeznog doba. U antičko vrijeme Baranja je bila izravno zaleđe limesa, stoga ne iznenađuje velik broj arheoloških nalaza iz tog vremena (5). Srednjovjekovno razdoblje zastupljeno je s ukupno 6 lokaliteta, od čega 4 pripadaju kasnosrednjovjekovnom razdoblju. U srednjovjekovnom i novovjekovnom razdoblju Baranja je bila gusto naseljen kraj, za koji su oduvijek bile zainteresirane vladajuće strane pojedinih država. Treba napomenuti da je većina lokaliteta naseljena tijekom više razdoblja, a potvrde o vertikalnoj stratigrafiji mogu dati sama iskopavanja.

Predložena trasa zapadne obilaznice grada Belog Manastira prolazi preko uzdignute grede s lijeve obale Karašice, plodne nizine koja je i danas prošarana isušanim koritima nekadašnjih vodotoka i blagim jugozapadnim obroncima Banskog brda. Prije ovoga terenskog pregleda u bližoj okolici Belog Manastira i Branjinog vrha bilo je poznato 11 arheoloških lokaliteta, čiji je broj ovim terenskim pregledom uvećan za još 7 novih.

Literatura

Dimitrijević S., 1979, Badenska kultura, u: Eneolit, PJZ III, Sarajevo 1979, 183-234.

Minichreiter K., 1976, Batina Skela, općina Beli Manastir – prahistorijski i antički lokalitet, ArhPregl 18, Beograd, 37-40.

Minichreiter K., 1987, Arheološko blago Baranje, Analiza Os 5, Osijek, 43-142.

Šimić J., 2000, *Kulturne skupine s inkrustiranom keramikom u brončanom dobu sjeveroistočne Hrvatske*, Osijek

Vinski Z., 1962, *Seoba naroda*, Zemun

Vinski-Gasparini K., 1956, Iskapanje prehistorijskog naselja u Belom Manastiru, OsjZb V, Osijek 1956, 5-36.

Summary

During October 2007 it was conducted a field survey of the route of the western bypass around the town of Beli Manastir. In its northern part the route passes along the raised left shore of the river Karašica, on the west it descends into the Baranja Plain, and towards the south-east it reaches the south-western slopes of the BANSKO BRDO. This survey uncovered, along with one previously known site, seven new sites from all periods, which is not surprising given the natural characteristics of Baranja and its strategic position alongside the Danube and Drava rivers.

Of the seven new sites with finds from the prehistoric period, the

most numerous are those from the Neolithic (5), followed by Late Iron Age (3), Bronze Age (2) and Copper Age (2), while the finds from the Early Iron Age are missing. In the Roman period Baranja was a direct hinterland of the limes, so that the numerousness of finds from this period is not surprising (5). The medieval period is represented by 6 sites, four of which belong to the Late Middle Ages.

Pottery fragments belonging to the Starčevo culture were discovered on the Beli Manastir – Ciglan site. They also appear, together with the Sopot culture, on the sites Branjin Vrh-Okrugla Međa 1-2 and Branjin Vrh-Rastić. Remains of the Sopot culture settlement were discovered on the Beli Manastir-Nove Livade site. A Copper Age settlement was recorded on the site Branjin Vrh-Okrugla Međa 1 and was attributed to the Kostolac culture. The Bronze Age was represented by Transdanubian en-crusted pottery on the sites Ciglan in Beli Manastir and Okrugla Međa 2 near Branjin Vrh. Until now there were no known sites belonging to the Late Iron Age; this campaign discovered three such settlements of an open type – Šumarina-Kleišće, Okrugla Međa 2 and Rastić near Branjin Vrh.

The finds of roman pottery and bricks has been found between the road Beli Manastir – Petlovac and the forest Adica on Ciglan and Prednja Poljana in Beli Manastir, as well as on the sites Okrugla Međa 1-2 and Rastić near Branjin Vrh.

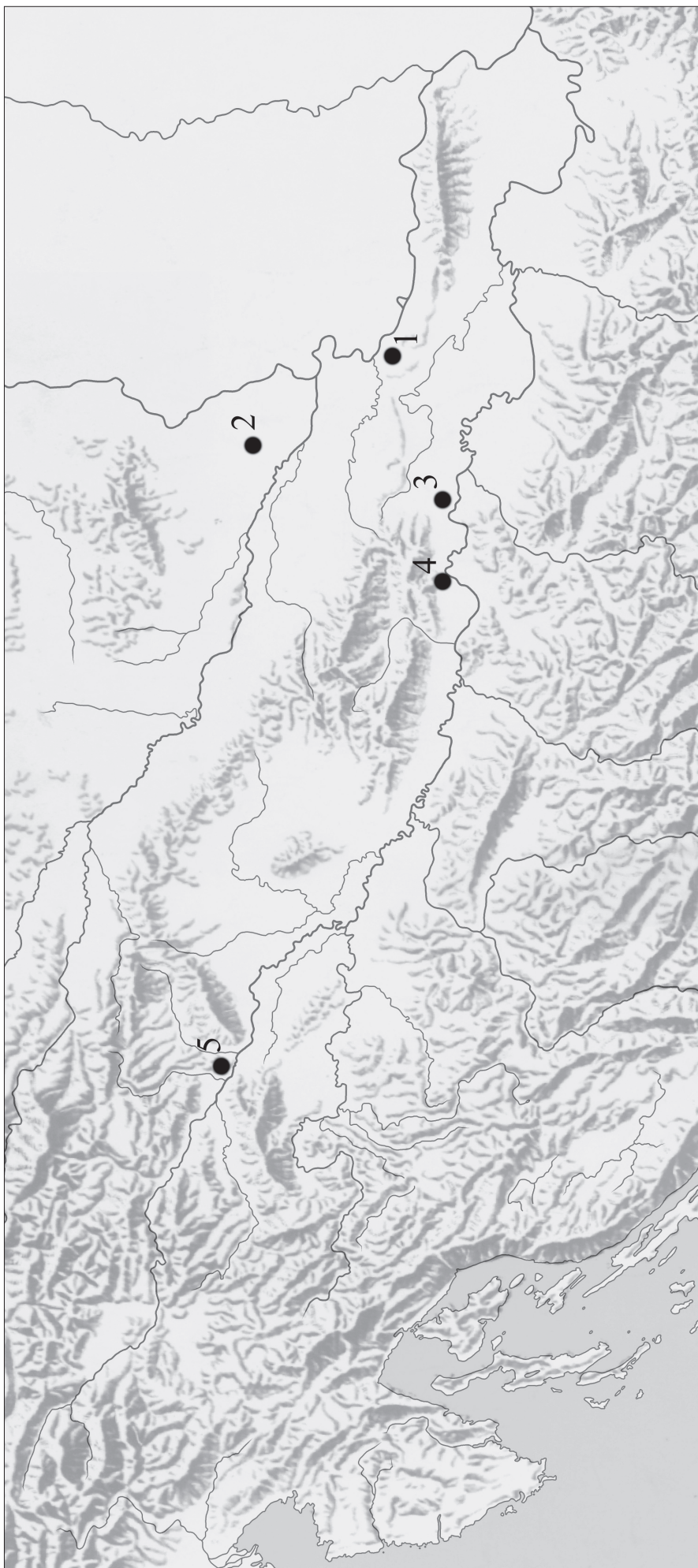
Medieval pottery was found on the sites Okrugla Međa 1-2 near Branjin Vrh, while late medieval pottery was in evidence on the following sites: Rastić near Branjin Vrh, Širine and Kleišće near Šumarina and Ciglan near Beli Manastir.

Prior to this survey, in the vicinity of Beli Manastir and Branjin Vrh there were 11 known archaeological sites, a number which has now been increased by seven new ones.

Red. broj	Nalazište	Neolitik	Eneolitik	Brončano doba	Starije željezno doba	Mlade željezno doba	Antika	Srednji vijek
1.	Beli Manastir – Prednja poljana						+	
2.	Beli Manastir-Nove livade	+ (sopotska kultura?)						
3.	Beli Manastir – Ciglan	+ (starčevačka kultura)		+ (južni PIK, KPŽ)			+	+ (ksv)
4.	Šumarina – Širine							+ (ksv)
5.	Šumarina – Kleišće					+		+ (ksv)
6.	Branjin Vrh – Okrugla Međa 1	+ (starčevačka, sopotska kultura)	+ (kostolačka kultura)				+	+
7.	Branjin Vrh – Okrugla Međa 2	+ (starčevačka, sopotska kultura)		+ (južni PIK)		+	+	+
8.	Branjin Vrh – Rastić	+ (starčevačka, sopotska kultura)				+	+	+ (ksv)
		5	1	2	0	3	5	6

Tablica 1. Pregled nalazišta na području trase zapadne zaobilaznice grada Belog Manastira po razdobljima

Table 1. Overview of the sites on the area of the route of the western bypass of the town of Beli Manastir, by periods

Terenski pregledi

1. Vukovar – trasa zaobilazne ceste
2. Beli Manastir - trase zapadne zaobilaznice
3. Trasa kanala Dunav – Sava
4. Slavonski Brod – istočna vezna cesta
5. Podrused - područje izgradnje HE Podrused